

Xalq rəssamı İsmayıl Axundovun yaradıcılığı

Əsəd Quliyev

AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutu. Azərbaycan.

E-mail: asadquliyev@gmail.com

Annotasiya. Bu məqalədə Xalq rəssamı İsmayıl Axundovun həyatı və yaradıcılığının ayrı-ayrı istiqamətləri haqqında ətraflı məlumat verilir. Rəssamın yaradıcılığı elmi mənbələr üzrə araşdırılaraq təhlil edilir. Qeyd olunur ki, İ.Axundov, yaradıcılığının əsas hissəsini teatr-dekorasiya rəssamlığına həsr etmişdir. Məşhur ədəbiyyatşünas alim Abbas Zamanov İ.Axundovu Nizami Muzeyinin yaradıcısı adlandırmışdır. İ.Axundov eyni zamanda sərgilərin gözəl tərtibatçısı kimi şöhrət qazanmışdı.

Açar sözlər: Xalq rəssamı İsmayıl Axundov, qrafika, teatr dekorasiya, kitab qrafikası, ictimai və bədii yaradıcılıq

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 10.05.2022; qəbul edilib – 17.05.2022

The creativity of People's Artist, Ismail Akhundov

Asad Guliyev

Institute of Architecture and Art of ANAS. Azerbaijan.

E-mail: asadquliyev@gmail.com

Abstract. In this article is provided detailed information on various aspects of the life and creativity of People's artist, Ismayil Akhundov. The creativity of the artist is researched and analyzed from the point of scientific sources. It is noted that I. Akhundov devoted the main part of his creativity to theatrical and decorative painting. A well-known literary critic, scholar Abbas Zamanov called Ismayil Akhundov the founder of the Nizami Museum. Ismayil Akhundov also became famous as an excellent exhibition designer. Ismayil Akhundov was known as a designer of many exhibitions.

Keywords: People's artist Ismail Akhundov, graphics, theatrical and decorative art, book graphics, social and artistic creativity

Article history: received – 10.05.2022; accepted – 17.05.2022

Giriş / Introduction

Xalq rəssamı İsmayıl Mir Hüseyn oğlu Axundov (15.04.1907-13.09.1969) Azərbaycan incəsənət tarixində adı fəxarətlə çəkilməyə layiq rəssamlarımızdandır.

İ.Axundov Bakının Maştağa qəsəbəsində anadan olmuşdur. Rəssam sənətə gəlişini belə qeyd edirdi: “Mənim incəsənət aləminə gəlməyimə əsas səbəbkar Mirzə Cəlil olmuşdur. Bizim ailəmiz M.Cəlilə və “Molla Nəsrəddin” jurnalına böyük rəğbət bəsləyirdi. Atam axund ol-

masına baxmayaraq, açıqfikirli bir şəxs idi, elmə, mədəniyyətə yüksək qiymət verirdi” [6, s.3]. İ.Axundov ixtisas təhsilini Azərbaycan Rəssamlıq Məktəbində (1924-1928), sonra isə Moskva Poliqrafiya İnstitutunda (1928-1932) almışdı. O, təsviri sənətin qrafika və teatr dekorasiya rəssamlığı sahəsində davamlı bədii yaradıcılıq fəaliyyəti göstərək, bir-birindən maraqlı, diqqəti cəlb edən və yüksək bədii estetik məziyyətə malik əsərlər qalereyası yaratmışdı.

İ.Axundov həmçinin uğurlu ictimai fəaliyyəti ilə də ölkəmizin mədəniyyət tarixində silinməz iz qoymuşdur. O, Azərbaycan Rəssamlıq Məktəbinin direktoru (1937-1940), Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının ilk sədri (1940-1944), (1947-1952), Nizami Gəncəvi adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin yaradıcılarından

biri, muzeyin direktoru və baş rəssamı (1940-1969) olmuşdur. Sadalanan nüfuzlu sənət ocaqlarında rəssam özünün yüksək təşkilatçılıq və işgüzarlıq qabiliyyəti ilə çalışaraq, xalqımızın minilliklərlə formalaşdırmış olduğu incəsənətə sevgisini və bağlılığını öz əməli ilə sübut etmişdir.

Əsas hissə / Main Part

İ.Axundov Moskvada təhsilini başa vurub ölkəmizə qayıtdıqdan sonra "Azərnəşr"də rəssam, qrafika şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış (1932-1937), "Molla Nəsrəddin" (1926-1928) və "Kirpi" (1953-1960) jurnallarında satirik və yumoristik karikaturalar dərc etdirmiş, Böyük Vətən müharibəsi illərində (1941-1943) 100-dən çox agitpencərə və plakatlar hazırlamışdır.

Əhatəli və gərgin fəaliyyəti dövründə rəssam daima yüksək yaradıcılıq əzmi ilə çalışaraq, diqqəti cəlb edən sənət nümunələri yaratmışdır. Onun akvarel texnikasında işləmiş olduğu "Mənzərə" (1927), "Köhnə Bakı" (1928), "Qəzet oxuyan qadın" (1928), "Pionerlərin yığıncağı" (1928), "Çoban" (1928) adlı əsərləri şərti-dekorativ, siluet formasında işlənilib. Yaradıcılığının birinci mərhələsində kontur xətt, cizgi, kontrastlıq və lokal rəng qammasına üstünlük verib. İ.Axundovun 60-cı illərdə yaratdığı akvarel əsərlər isə səlis işlənmə, professional perspektiv və kolorit həlli ilə diqqəti cəlb edir. Sadalanan xüsusiyyətləri rəssamın "Atabəy məqbərəsi", "Şirvanşahlar Sarayında məscidin portalı", "Divanxana. Şirvanşahlar Sarayı", "Qrafik rəsm", "Mənzərə" və s. akvarel əsərlərinə aid edə bilərik. Rəssam tuşla şair M.P.Vaqifin olduqca bədii ifadə və güclü emosional təsir qüvvəsinə malik portretini yaratmışdı. O, akvarellə işləmiş olduğu "M.Ə.Sabirin portreti" (1962) əsərində bənzərsiz satirik şair Sabirin xarakterik xüsusiyyətlərini, psixoloji obrazını ustalıqla yarada bilmişdir.

İ.Axundovun M.Ə.Sabirin "Hophopnamə" (1934), N.Gəncəvinin "İsgəndərnəmə" (1940) və "Molla Nəsrəddin lətifələri" (1958) aid yaratdığı illüstrasiyalar özünün mənə-məzmun dolğunluğu, lakonik ifadəliliyi ilə seçilir, mət-

nin süjeti ilə təsvirin bağlılığı diqqəti cəlb edir və oxucunun zövqünü oxşayır.

İ.Axundov yaradıcılığının əhəmiyyətli hissəsini teatr-dekorasiya rəssamlığına həsr etmişdir. Rəssamı teatra məşhur rejissor Adil İsgəndərov dəvət etmişdi. O, bir çox teatr tamaşalarının səhnə tərtibatını və geyim eskizlərini hazırlamışdı. Buna nümunə olaraq Akademik Milli Dram Teatrında M.F.Axundovun "Müsyö Jordan və Dərviş Məstəli şah" (1938), C.Məmməd-quluzadənin "Ölülər" (1939), (1948), O.Balzakin "Ögey ana" (1939), Z.Xəlilin "İntiqam" (1942), A.N.Ostrovskinin "Tufan" (1945), C.Cabbarlının "Yaşar" (1947), M.F.Axundovun "Lənkəran xanının vəziri" (1949), S.Rəhmanın "Aydınlıq" (1949), C.Cabbarlının "Solğun çiçəklər" (1949), "Dönüş" (1960), N.Hikmətin "Şöhrət" (1960), S.Rəhmanın "Əliqulu evlənir" (1961), M.Hüseynin "Alov" (1961), H.Cavidin "Siyavuş" (1963), Musiqili Komediya Teatrında Ü.Hacıbəyovun "Məşədi İbad", S.Rüstəmovun "Durna" (dramaturq S.Rüstəm) (1959), F.Əmirovun "Gözün aydın" (1966) (dramaturq M.Əlizadə), N.Məmmədov və T.Bakıxanovun "Məmmədəli kurorta gedir" (1970) (dramaturq A.Zeynalli) və başqalarını göstərmək olar. Rəssam teatr rəssamlığı ilə bağlı fəaliyyəti haqda "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində yazırdı: "Böyük dramaturqumuz M.F.Axundovun pyeslərindəki obrazlar silsiləsi hər bir tərtibatçı rəssamın yaradıcılığı üçün tükənməz ilham mənbəyidir. Bu pyeslərdə cərəyan edən hadisələrin səhnə tərtibatı da rəssamın həyata müdaxiləsinə böyük material verir. Axundovun pyeslərinin tərtibində, sadəcə olaraq etnoqrafiyanı nəzərə almaqla kifayətlənmək olmaz. Bu obrazlar silsiləsi, bu zəngin material rəssam təhlilində dövrün ictimai ziddiyyətlərini dərk etmək üçün ən etibarlı çıxış nöqtəsidir" [4, s.2]. Sənətsünaslıq

doktoru Mürsəl Nəcəfov rəssamın yaradıcılığı ilə bağlı “Ümumiyyətlə, yaradıcılığında satira və yumor motivləri güclü olan rəssam M.F.Axundov və C.Məmmədquluzadənin satirik surətlərini olduqca real, sözün əsl mənasında milli formada təsvir etmişdir” [5, s.3], – deyə qeyd edirdi.

İ.Axundovun muzey işi və ictimai təşkilatlarda göstərdiyi fəaliyyətinin əsas mayasında incəsənətimizə milli bağlılıq dayanırdı. Rəssam “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində dərc olunmuş məqaləsində Teatr Muzeyi ilə bağlı “Təşkilat işlərini gücləndirmək, eksponatlar üzərində geniş və ətraflı elmi iş aparmaq, daimi ekspozisiya yaratmaq üçün muzey kollektivini elmi kadrlarla təmin etmək vaxtı gəlib çatmışdır” [3, s.3], İncəsənət Muzeyi haqqında isə “Muzeyin Azərbaycan şöbəsi üzrə daimi ekspozisiya yoxdur” [3, s.3], – deyə ürək yangısı ilə əsl vətənpərvər ziyalı mövqeyini sərgiləyirdi.

Məşhur ədəbiyyatşünas alim Abbas Zamanov rəssam dostu haqqında “İsmayıl müəllim Nizami Muzeyinin yaradıcısı və rəhbəri idi. Ana öz sevgili balasının üzərində necə əsərsə, İsmayıl müəllim Nizami Muzeyinin üzərində elə əsirdi. Ana sevgili balasını böyüdü bəybaşa çatdırmaq üçün onun yolunda canını qurban verməyə hazır olduğu kimi, İsmayıl müəllim də Nizami Muzeyi üçün canını qurban verməyə hazır idi” [1, s.15], – yazırdı.

Akademik Həmid Araslı rəssamın 60 illik yubileyi ilə bağlı “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində dərc olunmuş “Gözəl tərtibatçı” adlı məqaləsində qeyd edirdi: “İ.Axundov sərgilərin bədii tərtibatında respublikamızda xüsusi məktəb yaratmış bir rəssamdır. Bu isə rəssamı, yazıçıların üslub xüsusiyyətlərinin bir ədəbiyyatşünas kimi gözəl bilməsi, bədii axtarışların, müasirlik duyğusunun və ümumi biliyinin qüdrəti ilə yaranmışdır. İ.Axundov həmişə axtaran, öyrənən, narahat bir sənətkardır” [2, s.14].

Nəticə / Conclusion

Yuxarıda ayrı-ayrı tanınmış sənət adamlarından gətirdiyimiz sitatlar bir daha Xalq rəssamı İ.Axundovun həyatı və yaradıcılığı haqqında oxucuda dolğun təəssürat yaradır. Rəssamın çoxşaxəli bədii və ictimai yaradıcılıq fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilib. İ.Axundov Əməkdar incəsənət xadimi (1940), Xalq rəssamı (1960) kimi fəxri adlara və həmçinin SSRİ Dövlət Mükafatına (1950) layiq görülüb.

Xalq rəssamı Böyükağa Mirzəzadə 1956-cı ildə rəssam dostu İ.Axundovun diqqəti cəlb edən portretini yaradıb. Biz bu əsərə tamaşa edərkən kresloda iş masası qarşısında düşüncələrə dalmış vəziyyətdə əyləşmiş rəssam və ictimai xadimin bədii obrazı ilə qarşılaşırıq. Yüksək sənət amalları ilə yaşayan və daim xalqının işıqlı gələcəyi üçün çalışan İ.Axundovun adı təsviri sənət tariximizdə əbədi yaşayacaqdır.

Ədəbiyyat / References

1. A.Zamanov. Əlvida əziz qardaşım. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, 20 sentyabr 1969.
2. H.Araslı. Gözəl tərtibatçı. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, 22 aprel 1967.
3. İ.Axundov. Muzeylərimiz ideya-tərbiyə işində mühüm rol oynamalıdır. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, 17 sentyabr 1960.
4. İ.Axundov. Tükənməz ilham mənbəyi. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, 27 oktyabr 1962.
5. M.Nəcəfov. Sənətkar qocalmaz. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, 14 noyabr 1964.
6. Müasirləri Mirzə Cəlil haqqında. “Bakı” qəzeti, 27 may 1967.

Творчество народного художника Исмаила Ахундова

Асад Гулиев

Институт архитектуры и искусства НАНА. Азербайджан.

E-mail: asadquliyev@gmail.com

Резюме. В статье даются подробные сведения о разных периодах жизни и творчества народного художника Исмаила Ахундова. Творчество художника анализируется на основе научных источников. Отмечено, что основная часть творчества И.Ахундова посвящена театрально-декоративному искусству. Известный литературовед Аббас Заманов назвал И.Ахундова основателем Музея имени Низами. Кроме того, И.Ахундов обрёл славу как опытный организатор художественных выставок.

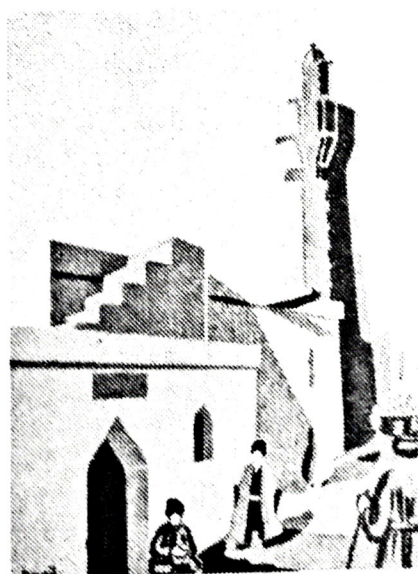
Ключевые слова: Народный художник Исмаил Ахундов, графика, театрально-декоративное искусство, книжная графика, общественное и художественное творчество

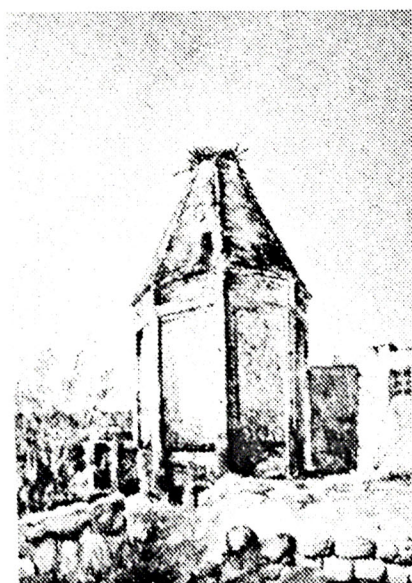
Mirzə Ələkbər Sabir
(1962)

Böyükağa Mirzəzadə –
İsmayıl Axundovun portreti
(1956)

Köhnə Bakı
(1928)

Atabəy məqbərəsi
(1950-ci illər)